

Šiuolaikinių žaliųjų erdvių formavimo tendencijos istorinių parkų kontekste

Regina Malakauskienė*¹, Vida Gerikienė²

Klaipėdos valstybinė kolegija, Technologijų fakultetas, Kraštovarkos katedra
Bijūnų g. 10, LT-91223 Klaipėda

Tel. (8-46) 314935, el. paštas: ¹regma9@gmail.com, ²vida.gerikiene7@gmail.com

(Gauta 2011 m. gruodžio mėn.; atiduota spaudai 2012 m. kovo mėn.; prieiga internete nuo 2012 m. balandžio 23 d.)

Anotacija

Straipsnyje nagrinėjamos miesto viešųjų erdvių projektavimo aktualijos.

Analizuojama Lietuvos ir užsienio literatūra miesto viešųjų erdvių projektavimo klausimais, trumpai apžvelgiama miestų architektūros ir sodų menų stilių raida bei šiuolaikinės architektūros ir kraštovaizdžio dizaino tendencijos. Šiandien Lietuvoje įstatymas viešąsias erdves apibrėžia kaip „bendro naudojimo teritoriją: žemės sklypai, kuriuose yra arba numatoma įrengti aikštes, parkus, skverus ir kitus želdynus“. Kiekvienu laikotarpiu socialinėje visuomenėje naujoms kultūroms, stiliams didelę įtaką darė naujos technologijos, moksliniai atradimai, ekonominių, socialinių pokyčių dinamika. Tradicinė miesto viešųjų erdvių sistema nuolat kinta kokybiiniu, struktūriniu, ir kiekio požiūriu. Formuojantis ir plintant miestui ji tampa sudėtingesnė, polifunkciška ir daugiasluoksni.

Reikšminiai žodžiai: miesto viešoji erdvė, meno stiliai.

Abstract

This article deals with topicalities of urban public spaces design. The Lithuanian and foreign literature about issues of urban public spaces design is analyzed; urban architecture and garden art styles evolution and modern architecture and landscape design trends are briefly overviewed. Today, Lithuanian Law defines public spaces as “a shared territory: land with the parks, squares and other green areas on it or they are planned to be installed in this land”. In each period of social society, a significant impact on the new cultures and styles is made by new technologies, scientific discoveries, economic and social dynamics. The traditional system of public spaces in the city is constantly changing in terms of quality, structure and quantity. With formation and the development of the city, it becomes more complex, multifunctional and multilayered.

Key words: urban public space, art styles.

Įvadas

Miesto kraštovaizdį sudaro įvairaus dydžio ir pobūdžio urbanizuotos ir gamtinės erdvės. Jas formuoja urbanizuoti ar gamtiniai komponentai: reljefas, želdiniai ir vandenys, kurie daro didelį poveikį žmogui. Miestuose ir mažiau urbanizuotose erdvėse atstatomi, rekonstruojami ar kuriami nauji, istoriniai parkai, miesto sodai, užmiesčio miškai. Pastarieji paverčiami miesto rekreacinėmis zonomis, galinčiomis tenkinti didesnio žmonių kiekio bei įvairaus amžiaus poreikių skalę. Todėl reikalinga analizuoti miesto gamtinių erdvių formavimo teorijos principus ir studijuoti istorinę patirtį.

Kraštovaizdžio architektūros objekto kompozicija (Jakovlevas-Mateckis, 2008) – tai formuojamo objekto gamtinių ir antropogeninių komponentų išraiškingumas ir estetiškumas, jų funkcionalus, ekologiškas ir estetiškas išdėstymas, tarpusavio harmoningas ryšys ir vienovė, harmoningas santykis su jį supančiu miesto kraštovaizdžiu. Sukurta aplinka – tai ne tik spalvos, formos, linijų harmonija, bet ir gyvas organizmas, turintis savo gyvenimo ciklą – nuolat besikeičiančią gamtą. Aplinka galinti perteikti įvairiapusę energiją, turėdama savitą išskirtinį bruožą, privalo derėti prie kraštovaizdžio ar tapti jo dalimi.

Dabartinėmis planavimo ir projektavimo aplinkybėmis, kraštovaizdžio architektūra suprantama kaip žmogaus veikla, kada naudojama gamtinė medžiaga aplinkos estetinei kokybei gerinti 3 lygmenimis (Bučas, 2006):

1. Pastatų grupės ir jų aplinkos sąsajų kokybės gerinimas.
2. Lokalinių erdvių planavimas ir meninis formavimas.
3. Kraštovaizdžio, kaip geokultūrinio komplekso, estetinis formavimas.

Civilizacijos raidoje kraštovaizdžio architektūra paliko skirtingus pėdsakus laike ir erdvėje. Senųjų civilizacijų (Egipto, Kinijos, Indijos, Babilono, Asirijos, Graikijos, Romos) kraštovaizdžio architektūroje siekta patogumo ir estetikos. Viduramžiais kraštovaizdžio architektūrai didelės įtakos turėjo religijų paplitimas. Renesanso, baroko, klasicizmo kraštovaizdžio architektūros bruožai – emocionalumo, taisyklingumo, simetrijos siekis, ieškoma sąsajų su gamta. Klasicizmo epochoje prasidėjo parkų-sodų kūrimo era, tai natūralios gamtos formų studijavimas, kopijavimas ir meninis formų interpretavimas, kuris tampa svarbiausiu parkų kūrėjų uždaviniu (Bučas, 2006).

Miestų viešosios erdvės yra išsiskilusios urbanistinėje struktūroje nuo seniausių istorinių laikų. Nors viešųjų erdvių funkcijos laikui bėgant kito, dalis buvusios paskirties tebėra išsaugota iki šių laikų. Darnumas, kaip miestų plėtojimo principas, reiškia, kad privalu atsižvelgti į istorinį praeities paveldą, o dabarties poreikius tenkinti taip, kad nebūtų „nusavintos ir išsemtos“ ateities miesto gyventojų reikmių galimybės (Landry, 2005).

XIX a. antroji pusė ir XX a. miestams augant užstatomi bendro naudojimo ir užmiesčio žalieji plotai, mažėja jų estetinė ir socialinė reikšmė, gyvosios gamtos išsaugojimo svarba. Formuojant želdynus daug dėmesio skiriama mažajai architektūrai, apšvietimui, dangoms, dominuoja minimalizmas. XX a. antrojoje pusėje ekologinės problemos, susijusios su sparčiu naujų žemių naudojimu, miestų augimu, pramonės plėtra, skatina rūpintis ne tik lokalinėmis (ansambliai, sodai, aikštės, parkai) erdvėmis, bet kraštovaizdžio ekologinio ir estetinio formavimo problemomis (Ivavičiūtė, 2008).

Naujaisiais amžiais kraštovaizdžio architektūra grįžo prie antikos idealų, kas yra sietina su šiuolaikinio dizaino samprata (estetikos ir funkcijos būtinumas). Miesto kūrimui būtinos kompleksinės urbanistinės strategijos, kurios, Landry C. (2005) nuomone, turėtų remtis daugelio disciplinų – kultūrinės geografijos, urbanistinės ekonomikos, sociologijos, miestų planavimo, istorijos ir antropologijos, estetikos ir architektūros, ekologijos ir kultūros studijų įžvalgomis. Deja, šiuo metu miestų raidos strategijas ir plėtros scenarijus kartu su architektais-miestų planuotojais ir politikais kuria verslo struktūros bei nekilnojamo turto rangovai.

Lietuvoje yra nemažai viešųjų erdvių, iš kurių buvo pašalinti sovietmečio ideologiniai monumentai, tačiau naujų paminklų jų vietoje neatsirado, o pati erdvė, praradusi buvusių vizualinius akcentus, tapo tarsi pusiau neužpildyta. Municipalitetai ir specialistai (architektai, urbanistai, skulptoriai ir kt.) nesutaria, ar tose erdvėse iš viso reikia ką nors statyti, o jeigu statyti, ar tai turėtų būti įprastų, tradicinių formų kūriniai, ar labiau orientuoti į meno avangardą (Buivydas, 2010).

Tyrimo tikslas – išanalizuoti šiuolaikinių žaliųjų erdvių formavimo ypatumus, įvertinant istorinių stilių, šiuolaikinių mados tendencijų ir žmogaus poreikių tenkinimo įtaką.

Tyrimų metodika

Darbe taikyti šie metodai: Lietuvos ir užsienio literatūros analizė architektūros, sodų ir parkų meno stilių formavimosi klausimais; šiuolaikinių viešųjų erdvių formavimo tendencijų vertinimas, palyginimas ir apibendrinimas. Autoriai tyrimą atliko vadovaudamiesi sisteminės ir palyginamosios analizės metodais.

Tyrimų rezultatai

Kraštovaizdžio dizaino savitumas. Šiandieninis dizainas užima vieną svarbiausių vietų formuojant šiuolaikinę materialiąją kultūrą. Vartotojiškos visuomenės skonį, estetiškes bei etines nuostatas lemia daiktiškoji aplinka, kurią formuoja specialistai. Kiekvienu laikotarpiu socialinėje visuomenėje naujoms kultūroms, stiliams didelę įtaką darė naujos technologijos, moksliniai atradimai, ekonominių, socialinių pokyčių dinamika. Svarbiausios šiuolaikinio dizaino tendencijos yra tenkinti visuomenės, gyvenančios naujų komunikacijų, inžinerinių technologijų ir intensyvios

urbanizacijos aplinkoje, poreikius. Civilizacijos raidai būdinga nuolatinė įtampa. Kultūra visą laiką destruktiviai veikia technikos ir technologijų naujoves. Išlaikyti pusiausvyrą padeda architektūra ir dizainas: akumuliuoja naujoves, perkelia jas į kūrybinę, meninę plotmę (Celešienė-Bredikienė, 2008).

Harmonijos pažinimas ir supratimas – išeities taškas, nuo kurio prasideda estetiškos aplinkos kūrimas. Daiktinės aplinkos kūrimo tikslas – funkcionalumas ir estetiškumas, keliantis teigiamas emocijas, gerinantis darbo, buities, poilsio organizavimą bei formavimą. Remdamasis tiek racionaliais dalykais (mokslu, technika), tiek kūrybiniu (menu) pradū, dizainas privalo naudoti ir skirtingus meninio projektavimo metodus ir būdus. Dizaino šakas ir posakius tikslinga skirstyti atsižvelgiant į kuriamų objektų paskirtį (Šiukščius, 2005). Nuo paskirties priklauso technologijų, medžiagiškumo, ilgaamžiškumo įvairumas. Eksterjero dizainas yra viena iš dizaino šakų, neatsiejama nuo kraštovaizdžio erdvių ir architektūros. Šios rūšies dizaino paskirtis itin aktuali sprendžiant šiandienines ekologines ir socialines problemas. Siekiant harmoningos aplinkos, funkcionaliai tarnaujančios žmogaus rekreaciniams tikslams, svarbu gebėti naudoti ne tik kompoziciją sudarančius elementus, bet ir būtina derinti juos prie šiuolaikinės architektūros.

Kraštovaizdžio architektūros formavimosi tendencijos. Architektūros ir dizaino sąveika – dviejų menų sąsaja viename kūrinyje, kur atskiras meno šakas jungia bendra idėja, vientisa kompozicinė sandara. Architektūra sukuria aplinką, kurioje gali tarpti dailės kūriniai, ji yra materialioji menų sąveikos bazė ir pagrindas. Dailės ar dizaino kūrinys architektūroje, būdamas sudėtinė kompozicijos dalis, turėtų paklusti pagrindinei architektūros idėjai, bendram sumanymui. Tačiau šis dėsnis ne visada galioja. Senųjų stilių kūriniuose dailė, integruota į pastato tektoniką, tarytum įauga į architektūrą. Senovės Egipto monumentaliuose statiniuose dailė neatskiriamai susijusi su architektūra, šios meno rūšys integravosi (Mačiulis, 2003). Graikų ir romėnų orderio sistemoje dailės elementai pateikiami nekonstruktyvinėse vietose, nepažeidžia statinio tektoninės struktūros. Partenonas Atėnų Akropolyje – puikiausias architektūros ir skulptūros formų vienovės pavyzdys. Gotikinėse katedrose, nors fasadus dengia daugybė architektūros ir skulptūros detalių bei pagražinimų, galima įžvelgti karkasinę konstrukcinę schemą, langai su vitražais tampa neatsiejama gotikinės bažnyčios karkasinės kompozicijos dalimi. Istoriniai parkai atskleidžia įvairių epochų kraštovaizdžio vystymąsi ir kitimą. Kiekvienas iš jų yra vienintelis ir nepakartojamas, atskleidžiantis ypatingą savo kompozicinį grožį ir traukiantis paslaptį.

Antikos laikotarpio miestų planavimo, architektūros ir sodų meno indėlis į pasaulio kultūrą yra milžiniškas, todėl nuo XV a. iki pramonės suklestėjimo laikotarpio XIX a. vidurio jis buvo labai vertinamas. Antikinės miestų architektūros pagrindai pradėjo formuotis Egėjo jūros pakrančių žemėse ir Viduržemio jūros salose (III tūkst. pr. Kr.–XIV a. pr. Kr.) (Guaitoli, 2003). Miestai susiklostė stichiškai, buvo netaisyklingos formos, gatvių tinklas sudėtingos formos. Išsiskyrė platesnė pagrindinė gatvė. Graikai (XIII a. p. m. e.–II a. pr. Kr.) pirmieji Europoje sukūrė taisyklingo stačiakampio miesto plano teorinius pagrindus ir plačiai juos taikė praktikoje. Statydami miestus puikiai prisitaikydavo prie kraštovaizdžio, kuris suteikdavo išraiškingumo. Romėnų miestai buvo daug puošnesni nei graikų. Senieji miestai (IV a. pr. Kr.–V a. m. e.) dažniausiai buvo netaisyklingo plano, pastebi T. Savarienskaja (*T. Саваренская*) (1984), o naujieji kuriami pagal geometrinį karo stovyklų planą. Šių miestų gatvių tinklas sudarė taisyklingą stačiakampį. Gatvės sudarė miestų kompozicines ašis, prie jų glaudėsi aikštės (forumai), prie kurių buvo statomi pagrindiniai visuomeniniai pastatai, šventyklos.

Viduramžių epochoje daugelyje Europos šalių miestuose (V–XV a.) kraštovaizdžio architektūros objektų tipologija buvo labai ribota, teigia K. Jakovlevas-Mateckis (2008): nedideli sodai buvo įrengiami tik vienuolynuose, didikų rūmuose, pilies kieme ir yra žinomi vos keli feodalų parkai. Šiuo laikotarpiu miestų statyboje daugiausia dėmesio buvo skiriama pastatų architektūrai, o miestų planavimas ir kraštovaizdžio architektūra buvo gerokai primiršti. Bizantiškojo, romaninio ir gotikinio stiliaus architektūros statiniai labai skyrėsi, o kraštovaizdžio architektūros objektų

stilistiniai sprendiniai buvo panašūs, gal tik šiek tiek jautėsi persų įtaka bizantiškojo stiliaus soduose.

Antikos graikų ir senovės romėnų meno tradicijos buvo atgaivintos prasidėjus renesanso epochai (XV a.–XVII a. pr.). Šiuo laikotarpiu buvo pradėta centrinių miestų dalių rekonstrukcijos, įrengiamos ir gražinamos miestų aikštės. Sodų-parkų menui buvo būdinga rūmų ansamblio ir parko suplanavimo kompozicijos vienovė. Parko ar sodo planas buvo geometrinis, simetriškas ar asimetriškas, vidinės erdvės kompozicija uždara, tačiau keliais apžvalgos taškais susieta su aplinkiniu kraštovaizdžiu.

XVII a. pradėjo vyrauti baroko stilius, pirmieji šio stiliaus parkai pradėti kurti Italijoje. Kaip teigia K. Jakovlevas-Mateckis (2008), itališko Baroko (XV–XVII a.) architektūros pastatams ir aikštėms būdingi sudėtingi planai, ekspresyvios kompozicijos fasadai, puošnūs interjerai, pastatų sienose gausu kreivių, plastiškai išlenktų, įgaubtų ir išgaubtų, dažnai skirtinga spalva nuspalvintų paviršių, įvairių puošnios formos elementų. Pastatų architektūroje ir miesto aikštėse gausu skulptūrų, mažosios architektūros ir pan. Prancūziškajam barokui (XVII a.–XIX a. pr.) būdinga išorės ir vidaus architektūros racionalumas, ideali harmonija, imponantiškumas, reguliari pastatų ir jų kompleksų kompozicija, renesanso meno principų laikymasis. Visa tai ryšku ne tik pastatų, bet ir sodų bei parkų planuose (Kluckert, 2005). M. Siewniak (1998) teigimu, ypatingu išraiškumu pasižymi vokiečių barokinių parkų (XVII a.–XIX a. pr.) skulptūra ir mažoji architektūra. Puikių proporcijų rūmai, nepriekaištinga jų puošyba, geras ryšys su gamta, gražūs barokiniai vidinio kiemo sodai kurie buvo išraiškingi, bet paprasti.

J. Balkevičiaus teigimu, kai visa Europa pripažino tik griežtai tvarkingą žmogaus sukurto gamtos kampelio kompoziciją, Tolinieji Rytai nuo pat pradžių pasirinko gamtos suvokimo modelį. XII a. pr. Kr. Senovės Kinijoje gimsta laisvojo plano, arba peizažinis, sodų meno stilius. Dėl patvarių urbanistikos ir statybos tradicijų bei kontroliuojamo religinio ir filosofinio mokymo Tolinųjų Rytų sodų kūrimo metodai mažai keitėsi, todėl Vakarų pasaulis su kinų sodų tradicijomis susipažino tik naujaisiais laikais. XVIII a. įsitvirtina laisvojo plano parkų stilius, kuriame galima skirti dvi pakopas – angeliškąjį (peizažinį) parką ir romantiškąjį (idiliškąjį) parką.

Angliškam parkui būdingas atvirumas ir erdvumas, skirtingai nei baroko sodas, buvo skaidomos terasomis, baliustromis ar želdinių formomis į uždaras erdves. Plačios netaisyklingų linijų atvirosios erdvės, pajvairintos dekoratyviniais akcentais, želdinių grupėmis ir pavieniais medžiais, užtikrina tapybiškas daugiaplanes perspektyvas tiek parko viduje, tiek ir iš jo į aplinkinį kraštovaizdį. Romantiškasis parkas buvo tiesioginis angliškojo parko idėjų tęsėjas, todėl gamtiškojo natūralumo siekis išliko pagrindinis jo kompozicijos bruožas. Jis stipriai išryškino gamtinio parko karkaso estetiškumą, stengėsi išsaugoti gamtą, tačiau nevengė ir pertvarkyti.

XIX a. pabaigoje daugelio Europos šalių ir JAV architektūroje bei dailėje pasireiškia naujas stilius, pagrįstas simbolizmo, estetizmo ir gyvenimo filosofijos principais (Balkevičius, 2010). Jam būdinga dinamika, stilizuotas dekoratyvumas, manieringumas, laisvoji kompozicija, lanksčios linijos, asimetrija. Šis stilius turėjo apie 80 pavadinimų, žymiausi: *art nouveau* (Prancūzijoje, Belgijoje, Olandijoje); *jugendo* stilius (Vokietijoje Skandinavijos šalyse, Estijoje, Latvijoje); modernas (Anglijoje, Rusijoje, Italijoje, Ispanijoje); *secesija* (Austrijoje, Vengrijoje, Čekijoje, Lenkijoje, Lietuvoje); *Tiffany* stilius (JAV).

Naujasis stilius negalėjo nepaveikti sodų meno plėtotės, tačiau netapo tuo, ką būtų galima pavadinti iš esmės nauju stiliumi. Tai savotiška peizažinio parko atmaina, paremta elegancijos ir estetizmo siekiais, tačiau neturėjo savitos idėjinės platformos. Pagrindinis secesinių parkų skiriamasis bruožas – elegantiškai rafinuotas plano piešinys. Plane dominuoja pagrindinis įėjimas, geometriškai lenktų formų elegantiškų linijų takų tinklas, taisyklingai lenktų formų vandens tvenkiniai ir želdinių grupės bei secesinės architektūros formų plastiką ir augalų motyvais paremtą ornamentiką primenantys gėlynai.

Parko erdvių formavimo ir augalų komponavimo srityje taikomi visi geriausi peizažinio parko kūrimo metodai: vizualiosiomis ašimis paremta laisvoji asimetrinė plano struktūra, įvairiaplanių

giluminių perspektyvų formavimas, kontrastų taikymas, ne tik vietos, bet ir atvežtinių augalų naudojimas. Architektūrinės ir dekoratyvinės parko įrangos srityje naudojami simboliniai istoriniai elementai: šventyklos, rotondos, kolonados, grotos, paminklai ir kt.

Secesijos (moderno) laikotarpis sodų mene tapo savotiška takoskyra ieškant plano spendimų ir naujų kompozicinių išraiškos priemonių. Kaip teigia J. Balkevičius, XX a. toliau vyko želdynų kompozicinės išraiškos paieškos nuo eklektizmo (senųjų stilių naudojimo) ir manierizmo (senųjų stilių interpretacijos) iki modernizmo (naujos stilistikos paieškų) ir postmodernizmo (naujos stilistikos ir istorizmo sintezės), tačiau jo amžiaus stilistinių atradimų negalima apibūdinti sąvoka epochinis stilius, nes modernizmas sodų mene – ne vienalyčio stiliaus reiškinys, o daugelio individualių autorių stilių visuma.

XIX a.–XX a. pradžioje pereinama nuo sodų meno (parko kompozicijos) stilistikos prie kraštovaizdžio architektūros teorijos (visaapimančio požiūrio į aplinkos formavimą, racionalų gamtos išteklių naudojimą, ekologiją, gamtosaugą ir t. t.), kur kompozicijos stilistikos klausimais – tik dalis gamtinės aplinkos formavimo problemos.

Visais laikais kraštovaizdžio architektūros objektai buvo vieni iš pagrindinių miesto plano erdvinės struktūros elementų. Kiekvieno laikotarpio kuriamas objektas pasižymėjo savitais planiniais sprendiniais, stiliaus ypatumais, kurie daugiau ar mažiau buvo susiję su tuo metu vyravusių urbanistinio planavimo ir pastatų architektūros stilių meninėmis idėjomis ir tendencijomis (Jakovlevas-Mateckis, 2008). Galima teigti, kad augant miestams kraštovaizdžio architektūros objektų tipologija visą laiką plečiasi.

Šiuolaikinės architektūros ir kraštovaizdžio dizaino tendencijos

Darnaus kraštovaizdžio formavimo koncepcijų ir idėjų įvairovę apima *etinės, technologinės, estetinės koncepcijos*. Šios koncepcijos lemia kraštovaizdžio architektūros vizualinį atpažįstamumą, aplinkos identiteto ypatumus ir ryšio paiešką tarp kraštovaizdžio architektūros, kaip mokslinės disciplinos, bei dekoratyvaus meno. Želdinamų erdvių kontekste ieškoma priimtinos estetinės raiškos, pradedant griežtomis geometrinėmis formomis miesto aplinkoje ir baigiant natūraliomis, savaiminiam vystymuisi paliktomis, ekosistemomis. Darnaus vystymosi koncepcija yra nuolat plėtojama bei konkretinama ir taip tampa daugelio veiklų ir sričių, tarp jų ir kraštovaizdžio architektūros, pagrindu. Koncepciniai projektai rodo galimybę ne tik integraliai realizuoti etines, estetines ir technologines darnaus kraštovaizdžio projektavimo koncepcijas urbanizuotoje aplinkoje, bet ir galimybę šiuos principus taikyti mažame (miesto aikštės, privataus sklypo) ir dideliame (kraštovaizdžio draustinio, kultūrinio maršruto) mastelyje.

Industrializacijos laikotarpiu plačiai įdiegtas tiražavimas įrodė šio metodo ekonomiškumą lyginant su vienetine gamyba. Dėl skirtingų klimato, sklypo konfigūracijos, teisinių, socialinių ir kitų veiksnių architektūrinio projektavimo sąlygos dažniausiai būna individualios ir dėl šios priežasties fabrikinės gamybos architektūra pritaikoma nedažnai (Tarybų Sąjungos statybos politikos atvejis išskirtinis). Nepaisant šio fakto, šiuolaikinio kapitalizmo valstybėse komerciškai naudingi yra tie architektūriniai projektai, kurių projektavimo trukmė ir sąnaudos yra minimalios. Tokia architektūra paprastai siekia sukurti kuo daugiau „grindų ploto“, esant minimalioms projektavimo ir statybos išlaidoms. Lietuvoje prigijęs žargonas „stiklainių“ architektūra, vartojamas kalbant apie greitai suprojektuojamą ir pastatomą architektūrą, neindividualią savo sprendimais ir neįautrią supančiai aplinkai.

Tam tikra prasme „nekomercinės“ architektūros nėra. Šiuolaikinė architektūra yra labai brangi ir, skirtingai nuo laisvųjų menų, labai priklausoma nuo kapitalo. Tačiau terminas visgi dažnai vartojamas techninės ar idėjinės, novatoriškos ir išskirtinės architektūrinės kokybės aspektui pabrėžti. Ar minėtosios vertybės bus perkeltos į kitą šimtmetį nėra žinoma. Šiuolaikiniai architektai kelia klausimus, kiek aktualūs yra modernizmo laikotarpiu iškelti idealai.

Ekologinių principų taikymas architektūroje ir miestų planavime yra naujai formuluojamas Europos Sąjungos įstatymų reikalavimas. Laipsniškai griežtinamos normos nulemia ne tik pastatų technines charakteristikas, bet ir jų estetiką.

Architektūroje, vyraujant meninių stilistinių priemonių įvairovei, dailininkai ieško naujų meninės raiškos priemonių, netradicinės dailės kūrinių dislokacijos. Tokias pačias tendencijas galima stebėti ir šiuolaikinio kraštovaizdžio dizaino projektavime.

Įkurtų ar renovuotų peizažinių parkų, tinkamai „jaugusių“ į šiuolaikinių urbanizuotų miestų erdves, galima pastebėti kiekvienoje Europos šalyje. Toks žaliųjų erdvių formavimas dažniausiai paremtas istorinių stilių įtaka. E. Andre parkuose matomas glaudus ryšys architektūros ir želdinių kompoziciniuose deriniuose. Vertinant šiuolaikinių žaliųjų erdvių formavimo ypatumus, analizuojant Lietuvos, Brazilijos, Škotijos, Vokietijos, Olandijos, JAV, Kinijos šiuolaikinius, savitumu pasižyminčius parkus ar sodus, pastebimas ryškus žaliųjų erdvių tematiškumas („Suolelių parkas“ Latvijoje, „Palmių parkas“, „Tulpių parkas“, „Rododendry parkas“ Vokietijoje). Jei istoriniai parkai sudarė vientisą ir nuoseklią kompoziciją su architektūra, tai šiuolaikinio parko pagrindiniai akcentai – stilistinių priemonių originalumas, kontrastuojantis su architektūriniais objektais arba gamtinėmis formomis, „Kosminių motyvų sodas“ Škotijoje (Gražiausi..., 2010). Šiuolaikiniai parkai nebeapsiriboja dendrologiniu įvairumu, takų sistemų bei mažosios funkcinės architektūros kompoziciniais sprendimais. Miestų parkai, atliekantys gyventojų rekreacinius poreikius, nepasižymintys originalumu, atraktyvumu ar netradiciniais kompoziciniais bei techniniais sprendimais, negali būti vertinami kaip šiuolaikinio dizaino tendencijų traktavimas. Kadangi XXI a. interjero fitodizainas siejamas su daugiafunkciškumu, tokios pat tendencijos stebimos ir žaliųjų erdvių formavime. Žmogaus aktyvaus poilsio reikmėms atraktyvūs pramogų parkai jau nebe naujiena. „Heide“ parkai Vokietijoje (Heide parkas...2008), „Disney Land“ parkas Prancūzijoje, „Robinson“ parkų tinklas įvairiose šalyse tenkina ne tik žmogaus hedoninius poreikius, bet leidžia aktyviai ilsėtis bei praplėsti savo potyrius. Šiuolaikiniai parkai neapsiriboja rekreacine, estetinė, sanitarine funkcijomis. Ieškoma ne tik įvairesnių išraiškos priemonių, bet ir visuomenės poreikius tenkinančių funkcijų. Urbanistinis parkas „High Line“ Niujorke (Traukinių..., 2011) pateisina plačias kraštovaizdžio dizaino galimybes techniškai sudėtingus urbanistinius nenaudojamus statinius pritaikyti rekreacinėms reikmėms. Intensyvus visuomenės informacinių technologijų naudojimas ir naujos informacijos poreikis aptinkamas ir šiuolaikinių parkų vizijose. Viena iš naujesnių parkų ir sodų funkcijų – kultūrinė ir pažintinė. Tokio tipo parkas, pristatydamas japoniško kraštovaizdžio tradicijas, nuo 2007 metų formuojamas Darbėnuose. Tai vienas didžiausių japoniškų parkų Europoje. Šis parkas lietuviškos kultūros kontekste informatyvus savo filosofija, estetika, kraštovaizdžio dizaino subtilumu. Pasaulinių kultūrų sodas Jindzhou mieste (Kinijoje..., 2011) Kinijoje 2013 metais planuoja pristatyti įvairių šalių etnokultūrinius ypatumus, naudojant kraštovaizdžio dizaino priemones, simboliką, etnografiją, istoriją ir kitas informatyvias bei vizualines priemones. Dar viena šiuolaikinių žaliųjų erdvių formavimo tendencija – netradicinis dailės kūrinių pateikimas kraštovaizdyje, sukuriantis kontrastingus kompozicinius derinius, turinčius simbolines, mistines prasmes, Mineapolio skulptūrų parkas JAV (Gražiausi..., 2010). Tokius kraštovaizdžio formavimo būdus ir eksperimentus menininkai, floristai ir kraštovaizdžio specialistai naudoja jau kelis dešimtmečius, pristatydami „Žemės meno“ kūrinius visoje Europoje (Karsokienė, 2005).

Kraštovaizdžio architektūra turėtų atspindėti mūsų tautos mentalitetą, kultūrinį gyvenimą, įvertinti egzistuojančius aplinkos ir gamtinius išteklius. Kiekvieno laikotarpio kraštovaizdžio architektūros objektai pasižymėjo savitais planiniais sprendimais, stiliaus ypatumais, kurie daugeliu atvejų buvo organiškai susiję su tuo metu vyravusių urbanistinio planavimo ir pastatų architektūros stilių meninėmis idėjomis ir tendencijomis (Kučinskas, 2009). Kraštovaizdžio architektūroje, kaip ir visur, egzistuoja savotiška aukštoji mada. Neieškant originalių ir novatoriškų išraiškos būdų, galime matyti kelis pagrindinius ir esminius pastarojo dešimtmečio miesto aikščių erdvių formavimo bruožus – *dekonstrukcija* ir *pakeitimas*. *Dekonstrukcija*, kai daugelis reikšmingiausių iki tol miesto aikščių netenka savo esmę išreiškiančio elemento, o be naujai pateiktos temos ar idėjos rekonstruojamos erdvėse tampa „bedvasėmis“ (Buivydas, 2006).

Miestų viešųjų erdvių formavimo tradicija yra tokia pat sena kaip ir patys miestai. Jų formavimas dėsningai neatsiejamas nuo sociokultūrinio konteksto ir jo charakteristikų. Visuomenei keičiantis, keičiasi požiūris į miestą bei jo formavimą, į tradicijas bei principus, pagal kuriuos reikia jį plėtoti. Kintant sampratai, lemiančiai miestų išvaizdą, atsiranda naujų viešųjų erdvių tipų ir potipių, transformuojasi seni. Viešojoje erdvėje yra ilgo ir organiško miestų bei pačios visuomenės formavimosi rezultatas. Kultūros teorijoje jau įsitvirtino teiginys, kad viešojoje erdvėje – būtina demokratijos sąlyga.

Išvados

1. Naujų viešųjų erdvių formavimas remiantis istorinių stilių kūrimo principais naudojamas rečiau. Tokio stiliaus parkai ar sodai atstatomi ir renovuojami ne tik rekreaciniais, bet ir istoriniais bei paveldosauginiais tikslais.
2. Šiuolaikinių viešųjų erdvių dizainui priskiriama daugiau funkcijų, todėl žaliosios erdvės tampa teminės, informatyvios, atraktyvios, tenkinančios didesnių ar mažesnių žmonių grupių poreikius ir stebinančios savo unikaliais, netikėtais, kartais šokiruojančiais, kompoziciniais sprendimais.

Literatūra

1. Balkevičius J. *Sodų meno stilių raida*. Vilnius, 2010.
2. Bučas J. Žaliojo kultūros paveldo problema. *Urbanistika ir architektūra*, XXX tomas, Nr. 1. Vilnius, 2006.
3. Buivydas R. Naujieji meninio vaizdo ženkliniai XX a. architektūroje. *Architektūros kompozicijos tyrimai. Mokslinių straipsnių rinkinys*. Vilnius, 2006.
4. Buivydas R. *Viešųjų erdvių transformacija Lietuvos miestuose*. 2010 [žiūrėta: 2012-02-07]. Prieiga per internetą: http://www.mruni.eu/lt/mokslo_darbai/logos/archyvas/?l=109626.
5. Celešienė-Bredikienė L. *Dizaino raida nuo Morriso iki Morrisono*. Vilnius, 2008.
6. Frick D. Spatial Energy and Supportiveness in Public Space. *Journal of Urban Design*, 2007.
7. *Gražiausi pasaulio sodai (I)*. 2010. [žiūrėta: 2012-03-08] Prieiga per internetą: <http://www.balsas.lt/naujiena/504828/graziausi-pasaulio-sodai-i-foto/rubrika:naujienos-keliones-kelioniupatarimai>
8. *Gražiausi pasaulio sodai (II)*. 2010. [žiūrėta: 2012-03-08] Prieiga per internetą: <http://www.balsas.lt/naujiena/504828/graziausi-pasaulio-sodai-i-foto/rubrika:naujienos-keliones-kelioniupatarimai>.
9. Guaitoli M., Rambaldi S. *Le Citta Perdute le grandi metropoli de mondo antico*. Italy, 2003.
10. *Heidės parkas*. 2008 [žiūrėta: 2012-03-08] Prieiga per internetą: http://www.excursus.lt/media/dynamic/files/993/heide_parko_aprasymasexcursus.pdf
11. Ivavičiūtė G. *Kraštovarka*. Kaunas, 2008.
12. Jakovlevas-Mateckis K. *Miesto kraštovaizdžio architektūra*, I tomas. Vilnius, 2008.
13. Karsokienė G. *Peizažo magija architektūroje ir Žemės mene*. VDA referatas, 2005. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.pilotas.lt/index.php/lt/architektura/>.
14. Kinijoje iškilis klaidėdžio suprojektuotas Baltų kultūros parkas. [žiūrėta: 2012-03-08]. Prieiga per internetą: <http://alkas.lt/2011/12/21/kinijoje-iskils-klaipediecio-suprojektuotas-baltu-kulturos-parkas/>.
15. Kluckert E. *European garden desing*. Dresden, 2005.
16. Kučinskas R. *Globalios architektūros pavidalai Vilniaus kontekste*. Vilnius, 2009.
17. Landry C. *The Creative City*. London, 2005.
18. Mačiulis A. *Dailė architektūroje*. Vilnius, 2003.
19. Siewniak M., Mitkowska A. *Tezaurus sztuki ogrodowej*. 1998 [interaktyvus]. Prieiga internete: http://www.mruni.eu/lt/mokslo_darbai/logos/archyvas/?l=109870.
20. Traukinių bildėjimą pakeitė pėsčiųjų šurmuly. *Statyba ir architektūra*, 2011. [žiūrėta 2012 03 08]. Prieiga internete: <http://www.sa.lt/lt/?cid=2467&p=>
21. Šiukščius G. *Dizainas, menas, mokslas, technika*. Vilnius, 2005.
22. Боговая И., Фурсова Л. *Ландшафтное искусство*. Москва, 1989.
23. Саваренская Т. *История градостроительного искусства*. Москва, 1984.

Trends of Modern Formation of Green Spaces in the Context of Historical Parks

(Received in December, 2011; Accepted in March, 2012; Available Online from 23th of April, 2012)

Summary

Creating the environment from ancient times until today is seen as formation of aesthetic and emotional state of human. Gardens and parks were created using a wide variety of compositional tools and techniques that are used today. Most of historic gardens art compositional measures became as chrestomathic and well-known, such as Italian, Japanese, Dutch garden or French, English park. From the Ancient cultural aesthetics concept, the first principles of the formation of public spaces were laid. These principles have been evolved and changed influenced by social, economic and political factors. The most prominent environmental design, garden design and fashion trends emerged in Baroque period and strongly influenced the whole culture of the European landscape. In the 18th century it was established in the free style plan parks, while Baroque regularity and architectonism were changed by irregularity and plasticity. For the free plan of park it is completely uncharacteristic the geometric structure, the axial symmetry, straight lines and rows of planting trees – their place is occupied by the irregularity of spatial formants, the asymmetry of decorative park elements layout, plasticity of line that imitate the natural landscape. In the 20th century it was search of compositional expression of green plantations starting from eclecticism (the use of old styles) and mannerisms (the interpretation of old style) to modern (search of completely new stylistics) and postmodernism (the synthesis of new stylistics and historicism), but this age can not be described as epoch-making style as Modern Garden art is an entirety of individual styles of many authors. Today's formation of public space trends are influenced not only by socio-economic factors but as well by new technologies and an even a greater variety of performance such as ecological, recreational, attractive, cognitive and information. These factors influence the new opportunities and ways to search for compositional solutions. Their mission is one of the main features of modern design. Variety depends on the mission of use of technology, substance and durability. Thus, new compositional, functional and technological solutions are being appeared. For a harmonious environment, serving functional human recreational purposes, it is important to be able to use not only the composition of constituent elements, but they need to be adapted to modern architecture. Landscape architecture as a formation of the environment area includes the natural and urban spatial planning and all types of greenery, open spaces and buildings design. Developers of these days can effectively apply the historic garden art styles and forms of composite measures to green plantations concrete compositions, which would diversify natural environmental palette